

לכבוד משפחת בעלז

מתן על הפרק

התכנית השש-שנתית המקוונת
ללימוד שבועי של נביאים וכתובים

הלימוד מוקדש לעילוי נשמת אבינו האהוב נפתלי יוסף בן בריינדל ושמאל אלעזר שהלך לעולמו בד' שבט תשמ"ח

פרקים ז'-ח,ג

חטיבה זו כוללת בעיקרה ארבעה מראות נבואיים שרואה עמוס. ארבעת המראות מתארים את הפורענות העומדת לפקוד את העם. המראות ערוכים בשני צמדים, ויחד עם זאת כל מראה מהווה יחידה נבואית עצמאית. במראה הראשון [ז',א-ג] עמוס רואה את מכת הארבה שתבוא על העם, במראה השני [ז',ד-ו] נקראת האש לבצע את העונש. במראה השלישי [ז',ז-ט] ה' עצמו, הניצב על חומת אנה, עומד להכות את העם. לבסוף במראה הרביעי [ח',א-ג] רואה עמוס 'כלוב קיץ' המסמל את קיצו של העם. בין המראה השלישי לרביעי משובץ הסיפור הביוגרפי היחיד בספר עמוס [ז',י-יז]. בסיפור זה מסופר על תגובתו של אמציה כהן בית אל, לנבואת עמוס ועל תשובתו החריפה של הנביא.

1.

שני המראות הראשונים מהווים צמד מכמה בחינות. עמדו על הזיקות הסגנוניות והתוכניות ביניהם, וכן על ההתפתחות הפנימית שחלה בהם [שימו לב לאופי האכילה שבכל מראה]. בחנו גם את תגובתו של הנביא בשני המראות. על משמעות כפל המראות ראו את דברי יוסף לפרעה בבראשית מ"א,לב.

2.

הצמד השני מורכב מארבעה חלקים:

1. בחלק הראשון מתוארת תמונה סטאטית [ז', ז, ח' א].
2. בחלק השני עמוס נשאל על מהות המראה [ז', ה, ח' ב].
3. בחלק השלישי עמוס מתאר את המראות אך אינו מבין את פשרם [ז', ח, ח' ב].
4. בחלק הרביעי ה' מפרש את משמעותם ואת מסרם [ז', ח-ט, ח' ב-ג].

א | מהו לדעתכם היחס בין המראה השלישי והרביעי? ואיזו התפתחות רעיונית מבדילה בין מראות אלו לבין שני המראות הראשונים [ז' א-ו]?

ב | תנו דעתכם לתפקיד הנביא ולתגובתו של ה' בכל אחד מהצמדים. איזו מידה מאפיינת את ה' בכל צמד?

3.

א | בדברי אמציה לירבעם ולעמוס משתקפת תפיסתו בנוגע לאופי הנבואה ולתפקיד הנביא, נסו לעמוד על תפיסה זו. התייחסו לזהותו ולתפקידו של אמציה, להגדרה הפוליטית של נבואת עמוס [י], לסיבת האיסור על התנבאותו בבית אל דווקא [יג]. ולהבדל בין נבואתו של עמוס על ירבעם, לציטוטה בפי אמציה.

ב | עמדו על הניגוד בין תפיסתו של עמוס את נבואתו לבין תפיסת אמציה, והתמקדו במניע לנבואה. ראו גם את דבריו לעיל ג,ז-ח והיעזרו בדברי **ראב"ע**: 'לא הייתי נביא ולא בן נביא כי שומר בקר או חורש בבקר הייתי... ויקחני - מוכרח הייתי. ועוד... בעבור שאמר לו [אמציה] ואכול שמה לחם, אמר לו אינני כמו נביאי השקר המתנבאים בעבור לחם ולא בן נביא שקר כי אין לי צורך בלחם, כי בוקר אנוכי... והנה לא התנבאתי בעבור צורך ואיך אניח דברי השם שציוני להתנבא ואשמע אליך שתאמר לא תנבא.'

פרקים ח' ד-ט'

לאחר ארבעת המראות משובצת סדרת נבואות [ח',ד-יז] המתארות את העושק והרמאות במסחר שרווחו בממלכת ישראל, ואת הפורענות שתבוא בעקבותיהם. לאחר מכן מופיע מראה חמישי [ט',א-ו], החותם את סדרת המראות, ובו מתגלה לעמוס ה' הניצב על המזבח, ומפרט את האסון שיבוא על העם. הספר נחתם בשתי נבואות: הנבואה הראשונה [ט',ז-י] עוסקת בשאלת בחירתו של עם ישראל בהשוואה לשאר העמים, ואילו הנבואה האחרונה [ט',יא-טו] שהיא גם נבואת הנחמה היחידה בספר עמוס מדברת על הקמתה מחדש של סוכת דוד ושושלתו, ועל שיבת ישראל לארצו לאחר הגלות.

4.

בפסוקים יא-יד מופיעה נבואת פורענות מיוחדת במינה, המתמקדת בצימאון הרוחני לדבר ה' שלא יוכל להתמלא: 'הִנֵּה יָמִים בָּאִים נָאִם אֲדַנִּי ה' וְהִשְׁלַחְתִּי רָעַב בְּאֶרֶץ [יא]

א | מהי דמות העולם המשורטט בנבואה, ומהו יחס הבורא לכריותיו בעולם זה? עמדו על תפקידם ומשמעותם של דימויי הרעב והצמא בתיאור.

נבואת פורענות זו מקבילה לנבואה לעיל ד',ד-יא, האם הנבואה בפרקנו מוסיפה היבט חדש?

ב | על שום מה תבוא פורענות זו על העם? ראו את התיאור בפסוק יז, והיזכרו בדברי אמציה לעמוס ובדברי עמוס בנבואתו הראשונה [ב',יא-יב].

ג | 'כשנכנסו רבותינו לכרם ביבנה אמרו: עתידה תורה שתשתכח מישראל שנאמר 'הנה ימים באים נאם ה' אלהים והשלחתי רעב בארץ לא רעב ללחם ולא צמא למים כי אם לשמוע את דברי ה', וכתוב 'ונעו מים עד ים ומצפון ועד מזרח ישוטטו לבקש את דבר ה' ולא ימצאו' דבר ה' זו הלכה דבר ה' זה הקץ דבר ה' זו נבואה.

תלמוד בבלי מסכת שבת דף קלח עמ' ב

כיצד התפרשה נבואתנו במדרש?

הרחבות ומענה לשאלות "מתן על הפרק" perek.matan@gmail.com

התכנית השש-שנתית המקוונת ללימוד שבועי של נביאים וכתובים

© כל הזכויות שמורות. מתן על הפרק. מתן ירושלים | טל': 02-5944555

5.

רְאִיתִי אֶת-אֲדֹנָי נֹצֵב עַל-הַמַּזְבֵּחַ' [ט',א]

א | מהו המאפיין העיקרי של המראה החמישי המתייחד מארבע המראות שקדמו לז? על מנת להעמיק בהבנת המראה השוו אותו לתהלים קל"ט, ז-יב, מהו טיב המפגש בין האדם לה' בשני המקומות?

ב | המראה נחתם במשפט: 'וְשִׁמְתִי עֵינַי עֲלֵיהֶם לְרָעָה וְלֹא לְטוֹבָה' - בדקו את משמעותו הרגילה של הביטוי 'שימת עין' באמצעות עיון בראשית מ"ד, כא. כיצד מתהפך הביטוי בנבואתנו, וכיצד היפור זה משפיע על היחס בין ה' לעמו? להרחבה כדאי לעיין בדברים י"א, יב ובעמוס עמוס ג' א-ב.

הרחבה - "חֹזֶה, לֶךְ בְּרַח"

בהשראת עימותו של עמוס עם אמציה כהן בית אל, כתב ח"נ ביאליק את שירו 'חֹזֶה לֶךְ בְּרַח', המתאר בעוצמה ובחריפות את חווית המשורר המיואש והמאוכזב מהעם, שאינו מעוניין יותר לשמוע את דבריו וחזונותיו. באמצעות ההרמזים והשיבוצים המקראיים בשיר מעניק ביאליק פרשנות מיוחדת לדברי עמוס על תפקידו ועל הרקע שממנו בא.

"לֶךְ בְּרַח?" - לא-יִבְרַח אִישׁ כְּמוֹנִי!
הַלֹּךְ בַּלְאֵט לְמִדְנֵי בְקָרִי,
גַם דָּבַר כֵּן לֹא-לְמַדָּה לְשׁוֹנֵי
וּכְקָרְדִים כְּבֹד יִפֹּל דְבָרֵי.

וְאִם-כֹּחֵי תַם לְרִיק - לֹא-פִנְשֵׁנִי,
חַטָּאתְכֶם הִיא וְשֵׂאוֹ הָעֵוֹן!
לֹא-מִצָּא תַחֲתָיוֹ סֶדֶן פְּטִישֵׁי,
קָרְדִימֵי בָּא בְּעַצַּ רְקֹבֹן.

אִין דְּבָרֵי אֲשֵׁלִים עִם-גּוֹרְלִי:
אֶת-כְּלֵי אֶקְשֹׁר לַחֲגוֹרְתִי,
וְשִׁכִיר הַיּוֹם בְּלִי שִׁכְר פְּעָלִי
אֲשׁוּבָה לִי בַלְאֵט כְּשִׁבְּאָתִי.

אֶל-נְוֵי אֲשׁוּב וְאֶל-עַמְקֵי
וְאֶכְרַת בְּרִית עִם שְׂקָמֵי יָעַר;
וְאַתֶּם - אַתֶּם מְסוֹס וְרָקֵב

הרחבות ומענה לשאלות "מתן על הפרק" perek.matan@gmail.com

התכנית השש-שנתית המקוונת ללימוד שבועי של נביאים וכתובים
© כל הזכויות שמורות. מתן על הפרק. מתן ירושלים | טל': 02-5944555

וּמָחַר יִשָּׂא כָלְכֶם סָעָה.
ביאורי מילים:

פרק ז'

- [א] **וְהִנֵּה יוֹצֵר גְּבִי בְתַחֲלֵת עֲלוֹת הַלֶּקֶשׁ:** ה' ברא ארבה בתקופת האביב, כאשר התחילה להבשיל התבואה המאוחרת. **וְהִנֵּה-לֶקֶשׁ אַחַר גְּזֵי הַמֶּלֶךְ:** לאחר הקציר הראשון שנועד לשמש מס למלך.
- [ז] **וְהִנֵּה אֲדֹנָי נֹצֵב עַל-חֹמַת אֲנָךְ וּבִידוֹ אֲנָךְ:** ה' החזיק משקולת מדידה על החומה שנבנתה באמצעותו, וזהו סימן להרס החומה. פירוש אחר: 'אנך' הוא בדיל - מתכת רכה במיוחד, והחומה העשויה מבדיל מסמלת את חולשתה ומבשרת את חורבנה.

פרק ח'

- [א] **וְהִנֵּה כְּלוֹב קִיץ:** עמוס ראה סל ובו פירות המבשילים בקיץ, ככל הנראה תאנים. הנבואה מתבססת על המבטא של ממלכת ישראל, שבה הגו את המילה 'קיץ' - 'קצץ', וכך מסמל הכלוב את קיצה של ממלכת ישראל.
- [ג] **וְהִילִילוּ שִׁירוֹת הַיְכָל:** שירי השמחה שמושרים בהיכלות יהפכו ליללות צער ואבל.
- רַב הַפָּגַר בְּכָל-מָקוֹם הַשְּׁלִיף הַסִּי:** משפט קשה, יתכן שהוא כולל כמה קריאות קצרות וקטועות, אולי של המקוננים: יש פגרים רבים, בכל מקום, והם מושלכים בכל מקום ואינם קבורים. 'הס' היא קריאה של שתיקה לנוכח האבל או הנבואה הקשה.
- [ד] **מִתִּי יַעֲבֹר הַחֹדֶשׁ וְנִשְׁבְּרָה שֹׁבֵר וְהִשְׁבַּת וְנִפְתָּחָה-בָּר:** הסוחרים רודפי הוצע מחכים בקוצר רוח לסיום השבת וראש החודש, שכנראה גם בו לא נהגו לעבוד, כדי שיוכלו להמשיך לרמות ולהונות את האביונים באמצעות זיוף המידות והמשקולות.
- [ו] **וּמִפֶּלֶבַר נִשְׁבְּרִי:** גם את המוץ של התבואה הם מבקשים למכור כאילו היה מיטב התבואה.
- [יז] **הַנִּשְׁבָּעִים בְּאִשְׁמַת שִׁמְרוֹן וְאָמְרוּ חִי אֱלֹהֶיךָ דָן וְחִי דָרְךָ בְּאֵר-שָׁבַע:** אותם אנשים נוהגים להישבע בעגלי הזהב של ממלכת ישראל כאילו היו אלים, ובפולחן העליה לרגל אל באר שבע.

פרק ט'

- [א] **וַיֹּאמֶר הָךְ הַכִּפְתּוֹר וַיִּרְעֲשׂוּ הַסָּפִים וּבָצַעַם בְּרֹאשׁ כָּלָם:** הכפתור הוא הכותרת שבראש העמוד, ובהכאתו מזדעזע המקדש כולו עד יסודותיו, והריסותיו יפלו על כל הבוטחים בו.
- [ג] **וַנִּגַּשׁ חוֹרֵשׁ בְּקִצְרֵךְ וְדָרְךָ עֲנָבִים בְּמִשְׁךְ הַזָּרַע:** מרוב הפריון של התבואה יפגוש החורש, המתחיל את המחזור החקלאי, בקוצר, שעדיין לא סיים את קצירת התבואה מהשנה הקודמת.
- וְהִטִּיפוּ הָהָרִים עָסִיס וְכָל-הַגְּבָעוֹת תִּתְמוּגְגָנָה:** עצי הפרי יזובו עסיס פירות ו'ימיסו' את ההרים והגבעות.

הרחבות ומענה לשאלות "מתן על הפרק" perek.matan@gmail.com

התכנית השש-שנתית המקוונת ללימוד שבועי של נביאים וכתובים
© כל הזכויות שמורות. מתן על הפרק. מתן ירושלים | טל': 02-5944555